

Valoarea sacramentală a cuvântului

Ioan C. TEȘU

„Doamne, la cine ne vom duce ?
Tu ai cuvintele vieții veșnice”
(In. 6, 68)

The word is the fundamental way of dialog between God and man, and among human beings. The present study underlines the spiritual value of human words. They can build the spiritual world and the life of man, or, on the contrary, they have the power to destroy. The Christian meaning of the word is positive: to build and to elevate, not to pervert or to move away.

Creștinismul este o religie a cuvântului. Acesta constituie pentru religia iubirii o modalitate fundamentală de comunicare a idealului desăvârșirii. Fie ca descoperire a adevărilor revelate, fie ca mărturisire de credință sau ca rugăciune, ca modalitate de sporire în viața morală și în comuniune interumană, el constituie instrumentul prin care Dumnezeu Se coboară la oameni, pentru a-i înălța pe aceștia la Sine, adică la înălțimea și sublimitatea adevărilor Sale, și a-i introduce în spiritualitatea Împărăției promise.

Prezenta lucrare dorește să prezinte câteva din valențele cuvântului creștin.

Crearea lumii prin Logosul divin

„La început a fost Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul. Acesta era întru început la Dumnezeu. Toate prin El s-au făcut; și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut.” (In. 1, 1-3). Prin aceste cuvinte, Sfântul Ioan Evanghelistul, fire poetică și filosofică, sintetizează întreaga revelație veterotestamentară și realitatea pregătirii omenirii pentru întruparea Logosului divin.

Lumea și tot ceea ce există în ea, cu excepția răului și a tot mai numeroaselor forme pe care acesta le îmbracă, sînt opere ale iubirii - „nebune”, ar spune Nicolae Cabasila și Paul Evdokimov, ale iubirii supraesențiale și infinite a lui Dumnezeu. Sînt opere ale iubirii treimice - „structură a supremei iubiri”¹, manifestate *ad extra*, adică în afara Ființei divine. Iar modul creării ei îl constituie puterea creatoare a

¹ Vezi studiul cu același titlu al lui Dumitru Stăniloae, *Sfânta Treime, structura supremei iubiri*, în „Studii Teologice”, anul XXII (1970), nr. 5-6.

cuvîntului dumnezeiesc, pentru că pe toate, în afară de om, Dumnezeu le-a zidit prin cuvîntul Său.

„Și a zis Dumnezeu” este expresia prin care autorul biblic al cărții *Facerii* - Moise - precizează modalitatea de aducere la ființă, la realitate, a tuturor existențelor ce compun lumea, cu excepția omului.

Observăm, astfel, că, în nemărginita Sa bunătate și înțelepciune, Dumnezeu-Iubire a ales și preferat cuvîntul ca modalitate de descoperire a Sa și de intrare în legătură cu omul - „cununa” creației sale (Dura, 1998: 34).

Făcînd distincție între paradigmele divine și logosul sau rațiunea primă, dumnezeiască și duhovnicească a existențelor, teologia ortodoxă arată că fiecare realitate concretă își are un suport ideatic în Ființa divină, în acea paradigmă a sa, care a existat și există veșnic în Dumnezeu și care se imanentizează, intră în timp și în spațiu, în compoziția sau în alcătuirea respectivei realități, în momentul genezei ei, prin acel *logos* și prin acei *tropoi*, manifestări concrete ale trăsăturilor lucrului sau realității generate.

Potrivit Sfîntului Maxim Mărturisitorul († 662), atunci cînd a zidit lumea, Dumnezeu a așezat în toate realitățile create un sens special sau o rațiune - un *logos*. Rațiunile dumnezeiești sînt gîndurile inteligibile, inexprimabile, inefabile ale lui Dumnezeu, cu privire la creația Sa. Ele nu sînt coeternice cu Dumnezeu, dar sînt totuși veșnice, de o veșnicie relativă, actualizată într-un anumit moment bine definit. Ele nu sînt identice cu ființa divină, nici nu se confundă cu aceasta, ci sînt expresia lucrării ei iubitoare față de lume și față de om, a voinței Sale creatoare și proniatoare. Rațiunile divine subzistă unitar în Sfînta Treime, actualizîndu-se, devenind rațiuni ale lucrurilor, prin creație sau prin aducerea realității respective la existență.

Întreaga creație este, astfel, în ființa ei, un mediu de reflectare, de străvedere a transcendenței². Lumea, în ansamblul ei, precum și fiecare lucru creat de Dumnezeu, au deci o raționalitate, au fost create cu un scop și spre o anumită finalitate. Scopul general al creației, dat încă de la facerea ei, îl constituie înălțarea acesteia pînă la treapta de suport pentru viața duhovnicească, prin intermediul și cu ajutorul omului. Precum lumea, în ansamblul ei, are vocația de a se înălța spre îndumnezeire prin om, la fel, fiecare din elementele ce intră în componența ei trebuie să slujească drept ajutor în dobîndirea desăvîșirii și a îndumnezeirii. Creația și omul au, prin voința divină, o vocație solidară. Descifrînd creația, omul se înalță pe sine pe treptele spiritualului, ale duhovnicescului, atrăgînd după sine și antrenînd în acest dinamism al sfințirii și lumea sau creația.

Toate lucrurile, împreună cu rațiunile sădite în ele, au menirea de a participa, alături de om, la epectaza către desăvîșire, creația fiind absolut necesară în acest urcuș neîncetat omului, după cum și creația are absolută trebuință de conducere sau guvernare din partea omului. Epectaza creației spre om are sens și finalitate numai

² Dumitru Stăniloae, *Simbolul ca anticipare și teme al posibilității icoanei*, în „Studii Teologice”, anul VII (1957), nr. 7-8, p. 438.

dintr-o perspectivă antropocentrică, după cum și lucrarea umană are o adâncă implicație în plan cosmologic.

Descoperirea acestor rațiuni îl ajută pe om să progreseze duhovnicește, pînă la îndumnezeire, iar în acest urcuș continuu spre Dumnezeu este atrasă și lumea materială. Astfel, lumea devine o adevărată scară spre cele cerești, un rai și o biserică, iar întreaga lucrare a omului - o adevărată liturghie.

Omul - preot și rege al creației

Spre deosebire de restul lumii, care a fost creată prin cuvîntul lui Dumnezeu, omul s-a bucurat de o grijă specială din partea Creatorului său, fiind creat prin sfatul și intervenția întregii Sfinte Treimi. „Și a făcut Dumnezeu pe om, notează Sfînta Scriptură cuvintele lui Dumnezeu - *după chipul său*” (Fac. 1, 27).

Această grijă aparte arătată omului din însuși actul creării sale denotă demnitatea și sublimitatea ființei umane. Același Sfînt Maxim Mărturisitorul, în celebra sa lucrare *Mystagogia*, vorbește despre om în calitate de **împărat și rege al creației** și de **preot** al întregii lumi, săvîrșind acea **liturghie cosmică** și unificînd în sine cele cinci diviziuni fundamentale ale creației: a) între Dumnezeu și creația Sa; b) între creația sensibilă și cea inteligibilă; c) între cer și pămînt; d) între rai și lumea locuită de oameni; e) între bărbat și femeie sau cele două genuri ale firii umane³. În mod similar, Sfîntul Vasile cel Mare subliniază demnitatea omului, arătînd că, dintre toate existențele sau viețuitoarele create, doar omul are poziție verticală și posibilitatea îndreptării privirii sale spre ceruri, spre Părintele său ceresc.

De altfel, nuanțînd această idee, nu puțini au fost Sfîntii Părinți care au derivat denumirea generică de „om” - *o anthropos* - nu doar de la substantivul *o anir, tou andros* - cu sensul de „bărbat”, în sensul că viața, așa cum a spus Sfîntul Apostol Pavel, este o luptă permanentă, un război neîncetat, care se încheie doar odată cu noi, ci au derivat-o simbolic și de la prepoziția *ano*, care înseamnă „sus”. Prin aceasta s-ar sublinia, pe de o parte, superioritatea omului și locul său special în ordinea creației, iar pe de altă parte, dorința sa de desăvîrșire, dorul său de împlinire nu doar în lumea aceasta materială, mult prea limitată în forme și manifestări pentru a-i putea acoperi nevoile sale spirituale, ci într-o lumea spirituală, „nostalgică” sa după paradisul inițial, pe care l-a pierdut.

Cuvîntul în Liturghie și în rugăciunea personală

Vorbirea, în forma ei cea mai înaltă, este cuvîntare liturgică. Aceasta înfăptuiește comunicarea mesajului divin, deci operează cu cuvintele sfinte (Dura, 1998: 26).

³ Sfîntul Maxim Mărturisitorul, *P.G. 91, 1304 D- 1305 A*, în Lars Thunberg, *Antropologia teologică a Sfîntului Maxim Mărturisitorul. Microcosmos și Mediator*, traducere din limba engleză de Anca Popescu, Editura Sophia, București, 2005, p. 162-163.

După cum însuși luceafărul poeziei românești - Mihail Eminescu - nota în caietele sale, noțiunea de cuvânt vine de la *convenio*, *-ire*, *-veni*, *-ventum* și înseamnă *a aduna*, *a veni cu toții*, *a se hotărî de comun acord* (Dura, 1998: 29).

Sfânta Liturghie, taina coborârii cerului pe pământ și a înălțării ființei umane la cer, are un caracter comunitar prin excelență, ea neputându-se săvârși decît în prezența „laosului”, a poporului lui Dumnezeu. În Sfânta Liturghie, credincioșii prezenți descoperă misterul liturgic al prefacerii euharistice, dar, în același timp, se și experiază unii pe alții în calitate de fii iubiți ai Aceluiași Părinte bun și iubitor și de frați și surori întru Domnul.

În cadrul memorialului liturgic, prin intermediul cuvintelor și a gesturilor sacramentale, dispar distanțele de timp și de spațiu dintre „actorii” lui, Același Hristos fiind prezent în fiecare biserică și la fiecare Sfântă Liturghie, neîmpărțit, nedespărțit, neamestecat și neschimbat.

La rîndul lor, cei prezenți descoperă valoarea unificatoare și vindecătoare a Sfintei Liturghii, trăiesc „taina fratelor”, adică taina comuniunii, a adunării împreună și a armonizării gîndurilor și simțămintelor lor, această stare fiind creată și întreținută și cu ajutorul cuvîntului.

Sfânta Liturghie este considerată „inima Ortodoxiei”, centrul cultului divin, iar **cea de-a doua parte a ei** se numește *Liturghia catehumenilor* sau *Liturghia cuvîntului*. Ea are în centrul său lecturarea și tîlcuirea unor texte din Sfînta Scriptură a Vechiului și a Noului Testament și se adresa inițial catehumenilor sau neofitilor, avînd un pronunțat scop instructiv sau pedagogic. Numeroasele citiri din pasaje scripturistice, inclusiv sub forma Apostolului și a Evangheliei, au rolul de a iniția în „tainele” credinței creștine, de a introduce în misterul creștin.

Citirile biblice, avînd în centrul lor cuvîntul lui Dumnezeu – Sfînta Scriptură – au fost rînduite în așa fel încît, pe parcursul anului bisericesc, „cei ce vin regulat la biserică să cunoască momentele importante ale vieții și faptele mîntuitoare ale lui Hristos, ca și învățăturile Lui esențiale care sînt îndemnuri pentru viața care ne duce la înviere” (Stăniloae, 1986: 198).

Însă, nicăieri cuvîntul nu își descoperă sacralitatea și sacramentalitatea sa, ca în Sfînta Liturghie. Cuvîntul liturgic este sacru, pentru că izvorăște din Dumnezeu, de la Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți și ne pune în legătură cu Izvorul sfințeniei. Dar, în același timp, cuvîntul liturgic este sacramental pentru că prin el, în mod tainic, sînt consacrate și sfințite elementele ce alcătuiesc opera creației lui Dumnezeu. Această valoare a sa se împlinește culminant în rugăciunea de invocare a Duhului Sfînt, în epicleza euharistică, prin care speciile euharistice – pîinea și vinul – sînt prefăcute, prin harul lui Dumnezeu, în Însuși Scumpul Trup și în Însuși Scumpul Sînge ale Domnului, spre împărțășirea și sfințirea credincioșilor.

Sfîntul Nicolae Cabasila, scriitor mistic medieval, în celebra sa lucrare *Tîlcuirea Dumnezeieștii Liturghii* - învață că toate cele ce se săvîrșesc în cadrul memorialului liturgic: rugăciunile, cîntările și citirile - „toate ne duc cu gîndul la lucrarea mîntuitoare a lui Hristos” (Cabasila, 1997: 10-11), iar această anamneză sau aducere aminte a evenimentelor mîntuitoare din viața Domnului Hristos are ca

obiect „prefacerea darurilor de pîine și vin în dumnezeiescul Trup și Sînge, iar ca scop, sfințirea credincioșilor, care, prin acestea, dobîndesc iertarea păcatelor și moștenirea împărăției cerurilor; iar mijloacele, care pregătesc și înlesnesc împlinirea aceluși efect și aceluși scop, sînt rugăciunile, cîntările, citirile din Sfînta Scriptură și, în general, toate cele ce se săvîrșesc și se rostesc, cu sfîntă rînduială, înainte și după sfințirea darurilor” (Cabasila, 1997: 7).

Alături de rugăciunea comunitară sau eclesială, liturgică, pe care creștinul o experiază în ambianța duhovnicească pe care o crează locașul bisericesc, centru al creației, Ortodoxia acordă o importanță deosebită și **rugăciunii individuale sau personale**.

Fie că se realizează prin citirea, dar mai ales prin trăirea sau simțirea formularelor de rugăciune consacrate, alcătuite de Sfinții Părinți și alți scriitori creștini, fie sub forma improvizațiilor personale, adaptate nevoilor specifice ale fiecăruia, toate acestea au în centrul lor cuvîntul.

Vorbind despre rugăciune, Sfinții Părinți s-au întrecut unul pe altul în a o defini și a-i sublinia valoarea în viața duhovnicească. Dintre aceștia, Evagrie Monahul sau Ponticul (sec. al IV-lea), autor al unei lucrări despre rugăciune, intitulată *Cuvînt despre rugăciune împărțit în 153 de capete*, și inclusă în colecția filocalică, definește rugăciunea a fi: „urcușul minții spre Dumnezeu”⁴, „vorbirea minții cu Dumnezeu”⁵. Ea îl face pe om „împreună vorbitor cu Dumnezeu”⁶, unindu-l cu Părintele său ceresc.

Deși implică și alte gesturi religioase: închinăciuni, metanii, rugăciunea are în centrul ei cuvîntul. Însă adevărații rugători constată că rugăciunea este, așa cum o definea Sfîntul Ioan Scărarul, un mijloc foarte puternic de înfruntare a necazurilor. Este adevărat că lumea contemporană, preocupată adeseori pînă la robie de cele materiale, se roagă tot mai puțin, dar cu toate acestea, cei ce o fac descoperă valoarea unificatoare a rugăciunii.

Avînd în vedere aceste aspecte, putem spune că rugăciunea constituie în lumea și pentru omul contemporan, un adevărat colac de salvare din valurile ei agitate, tot mai înalte și tot mai înspăimîntătoare, o reală „gură” de oxigen spiritual, de care lumea are atîta nevoie, chiar dacă nu înțelege totdeauna acest lucru.

Cuvintele rugăciunii, fie că sînt efecte ale inspirației dumnezeiești, fie, pur și simplu, alcătuirii ale unor minți unificate și ancorate în transcendent, ele conduc spre sacru și au valoare sacramentală, adună, întăresc și înduhovnicesc.

În cuvintele rugăciunilor, nu există nimic care să ispitească, să instige sau să tulbure, ci totul alină și mîngîie, înduhovnicesc și înalță. Ele sînt astfel alese și

⁴ Evagrie Ponticul, *Cuvînt despre rugăciune împărțit în 153 de capete*, în *Filocalia românească*, vol. I, traducere de Dumitru Stăniloae, membru al Academiei Române, ediția a IV-a, Editura Harisma, București, 1995, p. 109.

⁵ *Ibidem*, p. 104.

⁶ Nichita Stîlthatul, *Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire și despre cunoștință. Suta a treia a capetelor despre cunoștință, despre iubire și despre desăvîrșirea vieții*, în *Filocalia românească*, vol. VI, p. 286.

înșiruite, încît au puterea de a conduce spre Izvorul lor - Dumnezeu, aducînd liniștea și pacea sufletească, pentru că oricine se roagă în duh de smerenie și credință, simte folosul duhovnicesc al cuvintelor rugăciunii, al stării de rugăciune curată și neîmprăștiată.

De asemenea, o valoare deosebită este acordată, în Ortodoxie, rugăciunii numită a lui Iisus, al cărei formular sau text este: „*Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul*”. Cu o origine coborînd în Sfînta Scriptură, în strigarea vameșului, dezvoltată de-a lungul veacurilor prin experiență ascetică, *rugăciunea lui Iisus sau de toată vremea* constuie pentru nevoitorii creștini un mijloc extrem de eficient de adunare a minții și de pază a gîndurilor. Marii asceți, practicînd această rugăciune, meditănd și depănînd în minte cuvintele ei, au ajuns la stări spirituale extraordinare sau suprafirești. Pe treptele cele mai înalte, cuvintele acestei rugăciuni se retrîng la „*Iisuse Hristoase, miluiește-mă!*” sau chiar numai la *Numele lui Iisus*, ca semn al prezenței și lucrării divine.

Cuvîntul - mijloc extatic de comunicare a ființei

Cuvîntul este o ieșire din noi, în sensul cel mai frumos și înalt al cuvîntului o revărsare de ființă și de viață, un extaz și o dăruire din propria noastră interioritate.

Precum Dumnezeu S-a revelat prin cuvînt, în mod similar și omul își descoperă interiorul său, existența sa, în ceea ce aceasta are profund, prin cuvînt.

Prin intermediul acestuia primim informații nu doar despre lumea exterioară persoanei, despre preocupările și angajamentele ei formale – cu care poate să se identifice doar exterior și aparent –, ci și despre preocupările sale spirituale, intelectuale, despre convingerile sale, despre sufletul său.

Cuvîntul este energie care izvorăște din puterea lăuntrică a omului, din sufletul său și are puterea să influențeze sufletele. Poate mai bine decît Ortodoxia românească, marii duhovnici contemporani greci (Păr. Porfirie, Cuviosul Paisie Aghioritul), înțeleg mai mult și mai precis puterea și încărcătura pozitivă a gîndului sau a cuvîntului constructiv și puterea negativă, distructivă, a gîndului și a cuvîntului rău.

Cuvîntul este, deci, o revelare a realității și o autorevelare a ființei, o mărturie despre om și lumea sa, deopotrivă exterioară și lăuntrică.

Cuvîntul - unealtă a păcatului

Prima cădere a oamenilor, a protopărinților Adam și Eva, s-a făcut prin cuvînt și de atunci fiecare nouă cădere este o nouă pervertire și trădare a sensurilor autentice ale vieții, mai întîi prin gînd, iar apoi prin faptă și cuvînt.

Putem vorbi astfel nu numai despre o funcție creatoare și restauratoare a cuvîntului, în plan spiritual, ci și despre o folosință pervertită și distructivă a lui, spre falsificare și ruinare a realității obiective, sub multiplele ei aspecte.

Cuvîntul nu crează doar lumi fidele realității, ci și unele imaginare, fantastice, chiar false, anormale. Este suficient să facem referire la minciuna, demagogia, ipocrizia, falsitatea în care a trăit România o jumătate de veac, în secolul trecut, și

să menționăm faptul că am asistat la o pervertire și inversare a valorilor, la crearea unei false ierarhii, în care a suferit și s-a pervertit și cuvântul. Într-o epocă a variatelor încorsetări, se trîmbița mincinos libertatea de conștiință și de exprimare a acesteia și se raporta în mod fals bunăstarea. Efectele acestei perioade se resimt încă în mentalitatea tributară vechilor clișee și în limbajul de lemn, plin de vanitate, izolat de contextul realității imediate, în ipocrizia și lipsa de sinceritate și program moral real a cuvîntului. Lipsa de substanță, consistență și consecvență, rostirea cuvintelor cu un zîmbet pe buze fad și cinic, rod au unor calcule fixe, promisiuni, minciuni, divagări și deraieri de la realitățile obiective prezente ale existenței concrete, toate acestea caracterizează încă, din nefericire, societatea românească, aflată într-o lungă și imprecisă tranziție.

Cuvîntul - piatră de hotar în viața oamenilor

„Cuvîntul omenesc, argumenta Părintele Stăniloae, are, într-adevăr, o mare, o misterioasă, putere. El mișcorează sau face să dispară realități mari și poate crea altele. Uneori, lumile pe care le face să dispară sînt reale, iar cele pe care le crează sînt imaginare, dar, de multe ori, realitatea e în cel mai propriu înțeles ceea ce crează el. Un cuvînt bun, adresat cuiva în față sau prin altul, crează în el stări și virtuți reale, care îi prelungesc viața sau chiar i-o mîntuie în veci. Cuvîntul adună sau dezbină pe oameni, influențînd decisiv soarta colectivității sociale” (Stăniloae, 1993: 233). El este o armă în plan spiritual. O armă care apără, dar și una care poate răni și ucide. Este un leac duhovnicesc ce poate alina și vindeca, dar și care poate otrăvi și îmbolnăvi.

Cuvîntul are o încărcătură duhovnicească de o extraordinară capacitate de infuențare și determinare. Printr-un cuvînt bun, bine ales și frumos rostit, într-un moment dificil sau într-o situație limită din viața unei persoane, o putem smulge din ghearele disperării și ale morții fizice și spirituale, rechemîndu-o și readucîndu-o la viață, după cum, printr-un cuvînt plin de răutate, aruncat cu viclenie sau iresponsabilitate, putem trînti sufletul unei persoane în brațele deznădejdiei și putem provoca ravagii la nivelul întregii ființe umane. Altfel spus, cuvîntul „e cea mai mare putere de pe lume, nu întrucît zugrăvește realități statice, ci întrucît determină voințele omenești, modifică temeiurile spirituale ale lumii” (Stăniloae, 1993: 235).

Cuvîntul poate zidi o lume sau o poate ruina și năru, poate înălța și sublima sau poate lovi și coborî. El este putere spre dăinuire sau spre risipire. Am putea spune că el se înfinge ca o piatră de hotar în istoria universală a lumii și a popoarelor, dar și în cea particulară a fiecărei ființe. „Printr-un cuvînt – spunea Părintele Profesor Dumitru Stăniloae – poți pune piatră de hotar pentru renașterea sau salvarea unui om sau îl poți împinge la pieire. Prin cuvînt pot fi trezite neamuri întregi la o nouă viață. De cuvîntul pe care îl rostești nici nu știi soarta cîtor oameni atîrnă și în ce măsură” (Stăniloae, 1993: 234).

Din acest motiv, Biserica ne îndeamnă să conștientizăm valoarea cuvîntului și responsabilitatea ce atîrnă asupra noastră pentru cuvintele rostite, odată ce la Judecata de Apoi vom da seama nu numai pentru faptele noastre și efectele lor în

istorie, ci și pentru cuvintele noastre și pentru reverberațiile produse de ele de-a lungul timpului.

Tăcerea - taină a veacului viitor

Dincolo de toate aceste valențe ale sale, creatoare și restauratoare în ordinea morală sau duhovnicească, registrul cel mai înalt al vieții ființei umane, cuvântul are totuși neputințele și insuficiențele sale.

Aici și acum, multe din cuvinte se lovesc de carapacea formalismului, verbalismului sau a indiferenței semenilor, acoperind realitatea ultimă a ființei - sufletul. Dincolo, ele vor pătrunde mai ușor și mai adânc în cele lăuntrice, tocmai datorită acestei structuri spiritualizate a ființei noi, înviate spre nemurire.

Sfântul Isaac Sirul, autor creștin din veacul al VII-lea, care ne-a lăsat poate cea mai frumoasă operă creștină privind valoarea și conduita în necazuri și încercări - *Cuvinte despre sfințele nevoițe* - ne spune despre cuvânt că este „unealtă a lumii acesteia”⁷. Tăcerea este „taina veacului viitor”⁸.

Referindu-ne la limbajul mistic, observăm că, pe treptele cele mai înalte ale trăirii creștine, cuvintele sînt neputincioase în a exprima înălțimea și bogăția experiențelor duhovnicești. Pe aceste trepte de viețuire duhovnicească, modalitățile cele mai potrivite de exprimare sînt limbajul poetic sau lirismul și muzica.

Înțelegînd acest lucru, un sfînt precum Simeon Noul Teolog († 1022), considerat a fi cel mai mare mistic răsăritean al Evului Mediu, și-a cîntat sentimentele în celebrele sale *Imne ale iubirii dumnezeieștii*, iar Biserica și-a înveșmîntat și împodobit învățătura în imagine, adică în icoane, și în muzică sau cult.

Referindu-se la stările duhovnicești de culme, spiritualitatea ortodoxă distinge două etape sau trepte ale apofatismului: *apofatismul teologic de gradul întîi*, a experiențelor duhovnicești suprafirești care se pot experia și transmite; și un *apofatism de mai sporită intensitate* - a experiențelor pentru a căror exprimare limba omenească nu are categoriile și cuvintele adaptate înălțimii sau profunzimii lor.

Lumea prezentă este antecameră a vieții viitoare, laborator în care ne lucrăm și ne pregătim viața viitoare, iar în fața realităților culminante ale vieții ce va să vină, anticipată în stările de culme ale vieții acesteia, omul participă prin extaz și contemplare, prin tăcere și cinstire.

Marii mistici, Părinții adevăratei rugăciuni, spun că pe treptele cele mai înalte ale vieții duhovnicești și ale rugăciunii, atunci cînd toate cuvintele tac, despre tainele pe care le trăiește sufletul dau mărturie lacrimile, care exprimă mult mai curat și mai înalt decît cuvintele, ceea ce vede și simte sufletul.

⁷ Sfîntul Isaac Sirul, *Cuvinte despre sfințele nevoițe*, în *Filocalia românească*, vol. X, p. 474.

⁸ *Ibidem*.

Spre o „asceză a cuvîntului” sau despre redescoperirea sacralității și sacramentalității limbajului

Într-o astfel de epocă a verbalismului și a devalorizării limbajului, lumea este chemată să redescopere valorile inițiale, sacre, ale limbajului, ca mijloc de pătrundere și de afirmare a esenței realităților.

Cea mai bună soluție o poate oferi morala creștină. A existat o perioadă în care se vehicula pînă la ostentație sintagma „asanare morală a neamului românesc”, însă aceasta nu este posibilă, în opinia noastră, decît printr-o reformă morală, în centrul căreia să se afle cunoșterea și împlinirea Evangheliei creștine, o Evanghelie, precum am văzut, a iubirii și a îmbunătățirii morale.

În acest sens și pornind de la cuvintele Mîntuitorului Hristos: „*Ci cuvîntul vostru să fie: Pentru ceea ce este da, da; pentru ceea ce este nu, nu; iar ce e mai mult decît acestea, de la cel rău este*” (Mt. 5, 37), credința ortodoxă ne recomandă să redescoperim valoarea ontologică a cuvintelor, cea care mărturisește și conduce spre rațiunea primă a realității lor, dar și spre logosul suprem și ultim al cuvintelor și al limbajului - îndumnezeirea, adică să le restaurăm în ontologia lor, astfel încît vorbirea noastră, izvorîtă din prea plinul inimii sau al ființei noastre, să devină o punte de apropiere între noi, oamenii, dar și între noi și Dumnezeu.

Credința creștină solicită redescoperirea dimensiunii morale, revelatoare și creatoare a cuvintelor și utilizarea lor ca mijloace sau instrumente de comunicare și mai ales de comuniune interumană, de sporire în frumos, adevăr și bine moral, a noastră și a semenilor noștri.

La Sfînta Liturghie, diaconul cere de la preotul slujitor, de la protos, binecuvîntare pentru a binevesti Evanghelia, iar preotul cere, la rîndul său, de la Dumnezeu să îi dăruiască acestuia „cuvînt cu putere multă, spre plinirea Evangheliei Iubitorului Său Fiu”.

Pentru Biserică, darul acesta al „cuvîntului cu putere multă” este o harismă, expresie a unei vieți duhovnicești înalte. Ea nu este apanajul unei îndelungi meditații și hermeneutici asupra textului sacru, ci al unei trăiri și împliniri a cuvîntului scripturistic. Expresie a înduhovnicirii creștinului, cuvîntul acesta are puterea de a descrie stări sufletești înalte, de a anticipa și descoperi stări viitoare.

Marii experimentali creștini din vechime aveau o vorbă extrem de adîncă: „Să tăcem noi, și să vorbească faptele noastre”, iar experiența contemporană a Bisericii demonstrează că predica de care are nevoie lumea actuală nu este una doar prin cuvinte, oricît de meșteșugită ar fi această, ci mai ales prin sfințenia vieții, prin exemplul personal.

Relația dintre vorbă și faptă, dintre învățătură și practică se numește în spiritualitatea răsăritului ortodox „ortopraxie”, adică legătura dintre „dreapta” credință - Ortodoxia - și dreapta sau deplina împlinirea a acesteia. În acest mod, redescoperim sacralitatea cuvîntului, ca unul ce izvorăște din Dumnezeu, și conduce spre sfințenie, spre sacramentalitate.

Asceza limbajului, dacă putem introduce o astfel de expresie, presupune redescoperirea continuității dintre gînd și sentiment, pe de o parte; cuvînt, gest și

fapta sensibilă sau propriu-zisă, pe de altă parte, astfel încât finalitatea morală pozitivă a faptei să corespundă intenționalității duhovnicești a gândului.

Asceza limbajului vizează redescoperirea valorii morale și a funcției moralizatoare a cuvântului, utilizarea lui spre zidirea duhovnicească a noastră și a semenilor noștri.

Un astfel de limbaj, restaurant el însuși, are puterea de a lumina și înfrumuseța tot ceea ce cuprinde și îmbrățișează, de a le reacheza în legătură unele cu altele și de a le închina pe toate lui Dumnezeu, de a le uni și înduhovnici, implicându-le în acea liturghie cosmică, despre care vorbește Sfântul Maxim Mărturisitorul.

În acest sens, putem spune că finalitatea esențială a limbajului și a cuvântului este una morală, ziditoare, aceea de a pune în legătură cu sfințenia și de a ne conduce spre ea. În acest mod, creștinul ajunge să săvârșească „liturghia minții”, în „templul sau în sanctuarul cuvintelor”.

Bibliografie

- Cabasila, Nicolae, 1997, *Tilcuirea dumnezeieștii Liturghii*, traducere din limba greacă de Ene Braniște, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București
- Dura, Nicolae, 1998, *Propovăduirea cuvântului și Sfintele Taine. Valoarea lor în lucrarea de mîntuire*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București
- Stăniloae, Dumitru, 1970, *Sfînta Treime, structura supremei iubiri*, în „Studii Teologice”, anul XXII, nr. 5-6
- Stăniloae, Dumitru, 1957, *Simbolul ca anticipare și teme al posibilității icoanei*, în „Studii Teologice”, anul VII, nr. 7-8, p. 438
- Stăniloae, Dumitru, 1986, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova
- Stăniloae, Dumitru, 1993, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, ediția a II-a, Editura Omniscop, Craiova
- Stăniloae, Dumitru, 1995, *Filocalia românească*, traducere, vol. I, ediția a IV-a, Editura Harisma, București
- Thunberg, Lars, 2005, *Antropologia teologică a Sfîntului Maxim Mărturisitorul. Microcosmos și Mediator*, traducere din limba engleză de Anca Popescu, Editura Sophia, București